

KARADENİZ BÖLGESİ'NDE AKUAKÜLTÜR VE TURİZM ENTEGRASYONU

Yahya ÇAVDAR - SUMAE

Türkiye'de, son yıllarda su ürünleri yetiştiriciliğinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ülkemizde 1996-2005 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde kültür balıkçılığı (Akuakültür) üretimimiz yaklaşık %250 artarak 2006 yılında 129 bin tona ulaşmıştır (TKB, 2007). 2006 yılı itibariyle 662 bin ton olan Türkiye'nin toplam su ürünleri üretiminin yaklaşık %19,5 lik bir kısmı yetiştiricilik yoluyla üretilmiştir (TÜİK, 2007). Son yıllarda sektöre uygulanan destek politikaları sayesinde özellikle 2006 ve 2007 yıllarında önemli derecede kapasite artırımları gerçekleşmiş ve yeni işletmeler yatırıma başlamışlardır. Dolayısıyla önümüzdeki dönemlere ait istatistiklerde üretim artışı yönünde önemli değişiklikler olabileceği beklenmelidir.

2005 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye'nin yetiştiricilik üretiminin % 67'lik kısmı Ege bölgesinden sağlanmıştır. Ege bölgesini yaklaşık %10'luk payla (12.112 ton) Karadeniz Bölgesi izlemektedir. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de kara ve deniz dahil olmak üzere toplam 1413 balık çiftliği bulunmaktadır. İl merkezleri baz alındığında ve Karadeniz Bölgesi sınırları içerisinde kalan 18 il dikkate alındığında 360'ı iç sularda, 12'si denizde olmak üzere toplam 372 işletme bulunmaktadır. Karadeniz'deki işletmelerin büyük çoğunluğunda gökkuşuğu alabalığı (*Oncorhynchus mykiss*) yetiştiriciliğine başlamıştır. Trabzon ve Rize illerindeki bazı işletmelerde potansiyel yerli bir tür olan Karadeniz alabalığı (*Salmo trutta labrax*) yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ordu ili Perşembe ilçesi açıklarında denizde faaliyet gösteren 5 adet işletmede Gökkuşuğu alabalığına ilave olarak sınırlı miktarlarda levrek (*Dicentrarchus labrax*) yetiştiriciliği yapılmaktadır. (T.K.B., 2007)

Karadeniz bölgesindeki akarsular üzerinde kurulu alabalık işletmelerinin büyük çoğunluğu Karadeniz'in doğal güzelliklerinin olabildiğine sergilendiği seyir zevki olan alanlarda bulunmaktadır. Bölgedeki alabalık işletmelerinin birçoğu sadece alabalık üretimi yapan işletmeler olmayıp aynı zamanda insanlara dinlenme mekanı olarak da hizmet vermektedirler (Şekil.1.)

Şekil 1. İnsanlara çevresel güzellikleriyle birlikte dinlenme imkanı da sunan bir alabalık işletmesi Rize-2003; Serender; Doğu Karadeniz Bölgesi'nde insan yiyeceklerinin kurutulması, depolanması ve korunması için yapılan ahşap mimarlığın güzel bir örneğidir. Günümüzde ise peyzaj elemanı olarak ve bazı alabalık çiftliklerinde konaklama amacıyla da kullanılmaktadır -Trabzon - 2005.

Karadeniz Bölgesi tarihi ve doğal güzellikleri ile son dönemlerde yerli ve yabancı turist akınına uğramaktadır. Özellikle dağ-yayla turizmi giderek önem kazanmakta, hatta bazı alabalık işletmeleri alabalık üretim faaliyetleri yanında, konaklama yatırımları (motel, pansiyon, restoran) yaparak artan turizm faaliyetlerinden tam anlamıyla faydalanma yoluna gitmektedirler. Enstitümüz bünyesinde yürütülen "Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Organik Balık Yetiştiriciliği İmkanlarının Araştırılması projesi" kapsamında incelenen işletmelerin %68

gibi önemli bir kısmının çiftlik alanında restoranı bulunmaktadır ve ürettiği balığı bünyesindeki restoranda pişirerek pazarlayabilmektedir. Restoran varlığının küçük işletmelerde yoğun olduğu gözlemlenirken büyük işletmelerde toptan satış ağırlık kazandığı için restorana sahip olma oranı azalmaktadır. Ayrıca bu restoranlarda yöresel yemekler de servise sunulmaktadır. Restoranı bulunan işletmelerden bazılarında gelen müşterilerin konaklayabileceği motel, pansiyon, ahşap serander v.b yapılar da bulunmaktadır (Şekil 1).

Bazı işletmeler ise kendi arazi araçları ile veya yaya olarak, "yayla safari" adı verdikleri yayla turları düzenlemektedirler. Genellikle yaz aylarında yapılan bu turlara ilgi günden güne artmaktadır. Trabzon ilinde Uzungöl havzası ve Altındere vadisi, Rize'de Fırtına vadisi, turizm ve kültür balıkçılığının iç içe girdiği yörelere en güzel örnekleri teşkil etmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Karadeniz'de akuakültür ile turizm entegrasyonuna güzel örnekler veren, Uzungöl ve Altındere vadisi- Trabzon

Birleşmiş Milletler 2002 yılını "Dünya Eko-turizm Yılı" olarak ilan etmiştir. Aynı zamanda eko-turizmin iyi planlandığı, geliştirildiği ve idare edildiği takdirde doğal çevrenin korunması için önemli katkılar

yapabileceği uzmanlar tarafından ifade edilmektedir. Son yıllarda tarım ve turizmin entegrasyonu bağlamında hızla gelişen, eko-turizm, agro-turizm, agro eko-turizm (Yunanistan'da birçok örneği bulunan ve turistleri özel köy evlerinde, küçük pansiyon veya otellerde yöresel yemeklerle ağırlamaya yönelik bir modeldir), ekolojik (organik) tarım turizmi güncelliğini korumaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2007 yılında hazırlanan "Türkiye Turizm Stratejisi (2023)"nde Karadeniz Bölgesinde yer alan Bolu, Zonguldak, Bartın, Kastamonu ve Sinop illerini kapsayan bölge biyolojik çeşitlilik açısından ve eko-turizm potansiyeli açısından Türkiye turizm stratejisinde öncelikle eko-turizmin geliştirileceği bölgeler olarak belirlenmiştir. Yukarıda sıralanan illerde doğal kaynaklarımızın kullanımında, sürdürülebilirlik ilkesine bağlı kalmak ve biyolojik çeşitliliği koruyarak eko-turizmin yaygınlaştırılmasını sağlamak hedeflenmektedir. Söz konusu bölgeler içerisinde yer alan doğal kaynaklar çeşitliliği göstermektedir. Bu nedenle anılan bölgelerde, koruma ve kullanma dengeleri gözetilerek doğaya uygun yerel mimari özelliklerini taşıyan yapılaşma, pansiyonculuk, agro-turizm faaliyetleri, yerel halkın kalkınmasına katkı sağlayacak el sanatları ve yöresel örneklerin sunulduğu atölyeler, markalaşma yönünde ilk adımları oluşturabilecek yöresel ürünlerin değerlendirilmesi öngörülmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi, günümüze kadar gelmiş yayla kültürü, tarihi eserleri, doğal güzellikleri, florası, faunası, ormanları, gölleri, dereleri, çağlayanları, temiz dağ havası, suyu, kısaca alternatif turizm imkanları açısından geniş bir turistik çekim potansiyeline sahiptir.

1990 yılında Turizm Bakanlığı tarafından başlatılan "Yayla Turizmi Projesi" kapsamında Türkiye genelinde 26, Doğu Karadeniz Bölgesinde ise 20 yayla "Turizm Merkezi" ilan edilmiştir. Yayla turizminin geliştirilmesine yönelik çalışmalar, bu turizm türü ile entegre olabilecek termal (kaplıca) turizmi, kış turizmi, doğa yürüyüşü (trekking), akarsu sporları (rafting), sportif balıkçılık turizmi, av turizmi, kültür turizmi, iklim tedavisi (klimatizm), dağ turizmi (alpinizm), bitki ve yaban hayatı gözlemi gibi bir çok turizm çeşidini ortaya çıkarmıştır. Bunu doğal bir sonucu olarak da seyahat acenteleri kurularak "yeşil tur" adı altında bir hafta ile on gün arasında değişen sürelerde bölge illerinin tamamını kapsayan turlar düzenlenmeye başlanmıştır.

Ancak bölgede var olan potansiyelin iyi

değerlendirildiği, faaliyetlerin geniş bir tabana yayıldığı ve iyi organize edildiği söylenemez. Özellikle bölgedeki deniz ve iç su kaynaklarının (Özellikle bitmiş veya inşası devam eden baraj göllerinin) sürdürülebilir kullanımının planlanmasında ve yönetilmesinde dünyada önemli ekonomik değere sahip sportif balıkçılık turizmi potansiyeli göz ardı edilmemelidir. Ayrıca çeşitli ülkelerde örnekleri bulunan, yerli ve yabancı ziyaretçilerin akınına uğrayan deniz akvaryumlarının bir benzerinin Bölgeye kazandırılması gereklidir. Karadeniz'in ilgi çeken mimari örneklerinden tarihi Karadeniz evleri restore edilerek konaklama, sergi, vb. amaçlarla turizme kazandırılabilir.

Karadeniz Bölgesi'nde var olan yayla turizmi aktivitelerinin çeşitlendirilmesi suretiyle özellikle akuatik aktivitelerin (sportif balıkçılık, dalış, rafting v.b) turizm ile entegre edilmesi ve yaygınlaştırılması yani , "Akuatik Eko-turizm Modeli"nin uygulanması, bölgeye turistik cazibe merkezi olma yolunda önemli derecede avantaj sağlayacağı düşünülmektedir. Akuatik eko-turizm modeline bir örnek verecek olursak: Yayla turizmi faaliyet bölgelerine yakın yerlerde seçilecek, uygun bulunan bir akarsu, doğal göl veya baraj gölü havzasında sportif olta balıkçılığı parkurları, bu parkurlar üzerinde Karadeniz'in kültürel mimarisini yansıtan ve doğal çevreyle uyumlu ahşap yapılardan (örneğin serander) ve çadırlardan oluşan konaklama mekanları (balık kampları) kurulabilir. Hatta tüm akuatik aktivitelerin bir araya toplanabildiği "Akuatik Eko-turizm Merkezleri" faaliyete geçirilebilir. Bu merkezlerde gelen ziyaretçilere hem konaklama hem de akuatik aktivitelerden faydalanma fırsatı verilebileceği gibi bu bölgelerde yaşayan yöre halkının sürece katılımını sağlamak için, el sanatlarından, yöresel yemeklere kadar bir çok kültürel öge sergilenebilir. Böylelikle yöre halkı da bu faaliyetlerden ticari kazanç elde edebilir. Bazı ülkelerde ziyaretçiler bu tür kamplarda 1 haftalık konaklama ve olta ile balık avcılığı vb. aktivitelerle katılım bedeli olarak 1000-1800 \$ civarında ücret ödemektedirler (Şekil 3).

Sonuç olarak son dönemlerde sıkça karşılaştığımız akuakültür - çevre ve turizm tartışmasına bütünlendirici bir yaklaşımla bakarsak tarım ve turizm birbirine sekte vurmaktan ziyade birbirini tamamlayan iki sektördür. Karadeniz bölgesi ise tarım-turizm entegrasyonunun akuatik eko-turizm de dahil olmak üzere tüm bileşenlerinin en güzel örneklerini verebilecek potansiyele sahip bir bölgemizdir. Ancak alternatif turizm çatısı altında toplanan bu faaliyetler planlanırken ve uygulanırken doğal kaynakların sürdürülebilir

kullanımına ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına azami derecede riayet edilmesi büyük önem taşımaktadır. Eğer bu uyarının gereğini yapmazsak yaratılışından bu yana doğayı hor kullanmanın kötü sonuçlarıyla günümüzde yüzleşmek zorunda kalan insanlık Kızılderili Şef Seattle'nin şu sözlerinin muhatabı olmaya devam edecektir: "Beyaz adam annesi olan toprağa ve kardeşi olan gökyüzüne, alıp satılacak, işlenecek, yağmalanacak bir şey gözüyle bakar. Onun bu ihtirasıdır ki toprakları çölleştirecek ve her şeyi yiyip bitirecektir. Beyaz adamın kurduğu kentlerde, bir çiçeğin taç yapraklarının açarken çıkardığı tatlı sesler, bir kelebeğin kanat çırpışları duyulamaz. Son ırmak kurduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde: beyaz adam paranın yenilemeyen bir şey olduğunu anlayacak" (Anonim, 1854).

Şekil 3. Kanada'da Reindeer Gölü Alabalık Kampı (<http://www.divecaribbean.com/>)

Kaynaklar

Anonim, 1854., 1854 yılında ABD Başkanı yazdığı bir mektupla Amerika'ya gelen beyaz göçmenlere toprak bulmak amacıyla Kızılderililerden toprak istemiş ve "bu isteği kabul edilecek olursa, Kızılderililere rahatlıkla yaşayabilecekleri bir bölgenin ayrılacağını bildirmiştir. Topraklarının büyük bir bölümü zaten beyazlar tarafından zorla ellerinden alınmış olan Kızılderili Reisi Seattle bir söyleyiyle ABD Başkanına yanıt vermiş ve bu yanıt mektup olarak ABD başkanına gönderilmiştir. Mektubun aslı Amerika, Seattle, Squamish Müzesinde korunmaktadır. İnsan ve doğa diyalektiğini en güzel dile getiren metinlerden biri olarak günümüzde değeri daha çok anlaşılmaktadır.

<http://www.cevre.metu.edu.tr/sef%20seattle.html>

Çavdar v.d, 2006., Çavdar Y., Serdar S., Aydın İ., Aksungur M., Çakmak E., Alkan A., Zengin B., Şahin T., Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Organik Balık Yetiştiriciliği İmkanlarının Araştırılması. TAGEM/ HAYSÜD / 2002 / 07 / 01 /24, Proje Sonuç Raporu., Trabzon-2006. <http://www.sumae.gov.tr/proje/son/pdf/y11.pdf>

TKB, 2007., Türkiye'de Su Ürünleri Yetiştiriciliği, www.tugem.gov.tr/db/sud/sudweb/dis.pdf

TÜİK, 2007., 2005 Yılı Su Ürünleri İstatistikleri, www.tuik.gov.tr